

KESTELİ

KESTELÎ

(كستلى)

(ö. 901/1496)

Osmanlı âlimi.

Künyesi Muslihuddin Mustafa b. Muhammed Kestelî'dir. Mevlâ Kastallânî diye de bilinir. Doğum yeriyle ilgili farklı görüşler ileri sürülür. Franz Babinger, Kestelî'nin Bursa'nın Kestel ilçesinde doğduğunu söylerse de Osmanlı dönemiyle ilgili kaynaklara göre Aydın'ın Nazilli ilçesine bağlı Kestel köyünde dünyaya gelmiştir (*Osmanlı Müellifleri*, II, 3). İlk öğrenimini Aydın'da gördükten sonra Bursa'ya giderek Çelebi Sultan Mehmed Medresesi müderrisi olan Hızır Bey'den İslâmî ilimleri okudu. Hızır Bey'in yetiştirdiği öğrencilerden Hocazâde ve Hayâlî gibi müderris yardımcılarında yararlandı. Tahsilini tamamlayıp hocasının kızıyla evlenen Kestelî, Mudurnu ve bugün Batı Trakya sınırları içinde kalan Dimetoka'da müderrislik yaptı. Ardından Sahn-ı Semân'a müderris olarak tayin edildi. Kestelî, medreselerdeki bütün dersleri okutabilecek bir âlim kabul edilir ve doğru bildiğini söylemekten geri durmayan biri olarak tanınırdı (*Taşköprizâde*, s. 142-147; *Gazzî*, I, 306). Müderrisliğinin yanı sıra Bursa, Edirne ve İstanbul'da kadılık yapan Kestelî, Fâtih Sultan Mehmed tarafından saltanatının son yıllarında kazaskerlik görevine getirildi. Bir süre sonra kazaskerlik makamı ikiye çıkarılınca Rumeli kazaskerliğine tayin edildi. II. Bayezid tahta geçtiğinde Kestelî'yi Rumeli kazaskerliğinden azletti ve kendisine 120 dirhem maaş bağladı. Kestelî İstanbul'da vefat etti ve Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin kabri civarında bulunan Meyyit Kuyusu'na defnedildi.

Eserleri. 1. *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-'Akâ'id*. Teftâzânî'ye ait eserin hâşiyesi olup günümüze kadar İslâm dünyasında başvuru akaid kitapları arasında yer almıştır. Çeşitli yazma nüshaları bulunan eserin (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 2175; Amasya İl Halk Ktp., nr. 1021) birçok baskısı yapılmıştır (İstanbul 1308, 1315). 2. *Risâletü'l-'akâ'id* (Amasya İl Halk Ktp., nr. 578). 3. *Hâşiye 'alâ Hâşiyeti'l-'Akâ'id* (*Osmanlı Müellifleri*, II, 3). 4. *Risâle fî işkâlâtî Şerhi'l-Mevâkıf* (*Ecvibe 'an muğlakâti's-seb'a*). Cürcânî'nin eserinde mevcut anlaşılması zor yedi konuyu açıklayan küçük bir risâledir (Süleymaniye Ktp., Karaçelebizâde Hüsâmeddin, nr.

330; Lâleli, nr. 3030). Bu risâleye müellifinin yanı sıra İbnü'l-Hatîb Muhammed de bir şerh yazmıştır (*Keşfü'z-zunûn*, I, 871). 5. *Tefsîr-i Sûre-i Yâsîn* (Tire İlçe Halk Ktp., Necip Paşa, nr. 74). 6. *Risâle fî ciheti'l-kible* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2350). 7. *Hâşiye 'alâ mebâhişi'l-hüsni ve'l-kubhî fî't-Tavzîh*. Sadrüşşerîfâ'ya ait *et-Tavzîh*'e Teftâzânî tarafından yazılan *et-Telvih* adlı hâşiyenin bir bölümünün hâşiyesidir (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2122). 8. *et-Ta'lik 'ale'l-mukaddemâti'l-erba'a mine't-Telvih* (*Hâşiye 'ale'l-mukaddemâti'l-erba'a*). Bir önceki eserin dört mukaddimesi üzerine bir hâşiyedir (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 1305; Şehid Ali Paşa, nr. 2844).

BİBLİYOGRAFYA :

Taşköprizâde, *eş-Şekâ'ik*, s. 142-147; *Gazzî*, *el-Kevâkibü's-sâ'ire*, I, 306-307; *Keşfü'z-zunûn*, I, 859, 871; İbnü'l-İmâd, *Şezerât* (Arnaût), X, 18-19; *Osmanlı Müellifleri*, II, 3; Brockelmann, *GAL*, I, 427; *Hedyyetü'l-'arifin*, II, 433; *Uzunçarşılı*, *İlmiye Teşkilâtı*, s. 151; Franz Babinger, "Kastallânî", *EP* (İng.), IV, 737; Machiel Kiel, "Dimetoka", *DIA*, IX, 305.

SALİH SABRİ YAVUZ

KEŞ

Özbekistan'da tarihî bir şehir.

Muhtemelen VII. yüzyıl başlarında Semerkant'ın yaklaşık 50 km. güneydoğusunda kurulmuştur. Bugün çevresinin verimli topraklarla çevrili olmasından dolayı Farsça'da "yeşil şehir" anlamına gelen Şehrisebz (halk arasında Şaar-sâbiz) adıyla bilinir. Nüfusu 71.600'dür (2001 tah.).

Çin kaynaklarında Kia-Sha, Khie-Shu-ang-na, Khu-sha, Khie-She gibi adlarla anılan Keş (Kiş, Kis), Semerkant ile Belh arasındaki işlek ticaret yolunun üzerinde bulunmasından dolayı Ortaçağ'ın ilk yarısında ayrı bir canlılık kazanmıştı. Fakat eni ve boyu 1/3 fersah (yaklaşık 2 km.) olan kare planındaki şehrin, ortasında bir de iç kale bulunan merkezi (medine, şehiristan) müslümanlar tarafından fethedildiğinde metrük durumdaydı ve insanlar sadece "rabaz" denilen dış mahallelerde yaşıyorlardı. Evler kerpiç ve ahşap malzemedir yapılmıştı. Çarşı rabazda, hapishane ile ulucami merkezde idi. *Hudûdü'l-'âlem*'de (s. 108) bahsedildiğine göre şehir X. yüzyılın sonlarında mükemmel bir su şebekesine sahipti; etrafı surlarla çevrilmişti ve bugün yerleri tesbit edilemeyen dört kapısı vardı.

Mâverâünnehir'i fethetmeye gelen İslâm orduları kumandanı Horasan Valisi Mühelleb b. Ebû Süfere karargâhını Keş'te kurmuştu. Bir zamanlar Mâverâünnehir'in en önemli şehri sayılan Keş, Sâmnîler döneminde âdeta boşalmış ve harabe haline gelmeye yüz tutmuştu. Şehrin terkedilmesinin sebebi, Semerkant ile Buhara'nın gelişerek siyasi bakımdan öne çıkması ve bölgede önem kazanmaları idi. 780'li yıllarda Türgiş ve Karluk boyları Mâverâünnehir'e ve dolayısıyla Keş'e geldiler. Moğol istilâsı sırasında şehrin adından hiç bahsedilmemektedir. Bunun sebebi herhalde 617 (1220) yılında bölgeye gelen Moğollar'a şehrin zorluk çıkarmadan teslim olmasıdır. Daha sonra Keş ve çevresi Çağatay hanlarına kışlak vazifesi görmeye başladı.

Timur'un Keş yakınındaki Hoca İlgar köyünde doğması ve bu yörede yetişmesi dolayısıyla şehir XIV. yüzyılda yeniden önem kazandı ve özellikle bu hükümdar zamanında imar edildi. Yapılan binaların en dikkat çekicisi 1380 tarihli Ak Saray'dır. Şehrin birkaç kilometre uzağında bulunan bu eserin sadece 56 m. yüksekliğindeki âbidevi taçkapsı günümüze ulaşmıştır. 1387'de şehir Altın Orda Hanı Toktamış tarafından yağma edildi. Ertesi yıl Timur bu yağmanın izlerini ortadan kaldırıp büyük kurultayını burada topladı. 1404'te tekrar buraya gelerek büyük saygı duyduğu Şeyh Şemseddin Kular'ın mezarını ziyaret etti. Keş onun ölümünden sonra taht mücadelelerine sahne oldu ve büyük zarar gördü.

Buhara Hanlığı'nın XVI. yüzyılın ikinci yarısında iç karışıklıklara sahne olması üzerine Keş Semerkant ve Belh gibi bağımsızlığını ilân etti. Bu dönemde burada basılan sikkeler üzerinde Şehrisebz adı kullanıldı. Ancak II. Abdullah Han XVI. yüzyılda bu şehirleri tekrar Buhara'ya bağlamayı başardı. XVIII. yüzyılın başlarında Hokand Hanı Ebû Rahim, 1860'ta da Buhara Hanı Nasrullah Han Keş'i idareleri altına aldılar. Şehir 1865'te Ruslar'ın eline geçti. Siyasi ve askerî gelişmelere paralel olarak birkaç defa Rus kuvvetlerinin geri çekilmesine rağmen işgal 1920'de kesin bir Sovyet yönetimine dönüştü. Bugün, 31 Ağustos 1991'de bağımsızlığını ilân eden Özbekistan Cumhuriyeti'nin Kaşkadyo yönetim birimine bağlı şehirlerinden biridir ve tarihî eserleri, tabii güzellikleriyle turistik bir merkez olma yolundadır. 1437'de Uluğ Bey'in yaptırdığı Kök-Gumbaz Camii, Timur'un inşa et-